

Ольга Хорошун, викл. ЖДУ імені І. Франка,
Наталія Пасічник, к.філ.наук, викладач ТНПУ ім. В. Гнатюка

Фреймове моделювання концепту ІСЛАМСЬКИЙ СВІТ

Анотація.

У статті подається аналіз сучасних досліджень, присвячених концепту та концепту ІСЛАМСЬКИЙ СВІТ. Запропоновано та проаналізовано фреймове моделювання концепту Ісламський світ та його основні функції.

Ключові слова: *концепт, концептосфера, концептуальний аналіз, концепт ІСЛАМ, концепт ІСЛАМСЬКИЙ СВІТ, фреймове моделювання концепту.*

The article deals with analysis of current studies on the concept and the concept of «Islamic world». A frame modeling and analysis of the concept of «Islamic world» and its basic functions are studied and offered as well.

Keywords: *concept, conceptual, conceptual analysis, the concept of «Islam», the concept of «Islamic World», frame modeling of the concept.*

W artykule przedstawiono analizę współczesnych badań poświęconych pojęciu i koncepcji “świata islamskiego”. Proponowane i przeanalizowane jest modelowanie ramek pojęcia “świat islamu” i jego główne funkcje.

Słowa kluczowe: *koncept, konceptosfera, analiza konceptualna, pojęcie “islam”, pojęcie “świat islamu”, ramy modelowania koncepcji.*

Метою нашої статті є фреймове моделювання концепта ІСЛАМСЬКИЙ СВІТ. Новизна висловленої проблеми зумовлена дедалі більшою потребою в аналізі ісламського світу, вивченні тих змін, які відбуваються упродовж останнього десятиліття.

При дослідженні способів мовної об’єктивації концепту ІСЛАМСЬКИЙ СВІТ в дискурсі друкованих ЗМІ ми будемо враховувати особливості

медійного дискурсу, зважаючи, що спосіб подачі інформації може змінюватися в залежності від типу статті, що в свою чергу відіб'ється на реалізації концепту ІСЛАМСЬКИЙ СВІТ.

Концепт ІСЛАМСЬКИЙ СВІТ може бути представлений у вигляді фрейму. На думку науковців фрейми є найбільш прийнятними структурами представлення знань при дослідженні дискурсу як тексту в соціальному контексті, оскільки таким чином, подання про соціальні явища організовуються в певні схеми [1, 2004:108]. Тобто, під фреймом ми розуміємо соціально зумовлену структуру знань, що представляє той чи інший концепт. Фрейм також можна зобразити як дворівневу модель, що має вершину та слоти, заповнені пропозиціями. Верхні вузли – це фіксовані компоненти, на відміну від слотів, які заповнюються даними конкретної ситуації [2, с. 35]

Методом суцільної вибірки нами були відібрані лексеми, що репрезентують концепт ІСЛАМСЬКИЙ СВІТ в дискурсі ЗМІ. Наступним кроком з'явилося структурування виявлених лексичних одиниць за типами значущих контекстів, в яких репрезентується лексема, закріплена за тією чи іншою тематичною ситуацією. У результаті ми змогли деталізувати вершинні вузли первісного фрейму. Це дозволило представити концепт ІСЛАМСЬКИЙ СВІТ у вигляді системи підфреймів, зв'язок між якими показано у наступній схемі: (Рис. 1)

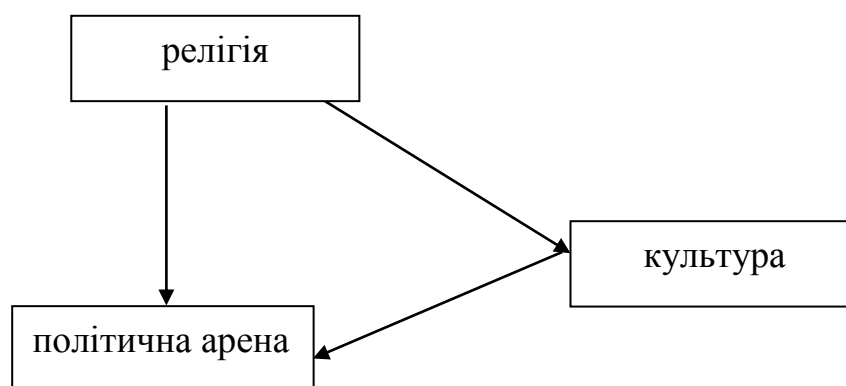

Рис. 1

Далі ми аналізуємо лексичне наповнення кожного фрейму і виявляємо здатність фрейму актуалізувати ті, чи інші ознаки концепту ІСЛАМСЬКИЙ СВІТ.

- Слот КУЛЬТУРА

Іслам – це всесвітня і універсальна релігія, яка охоплює всі аспекти людського буття, матеріальні та духовні. Сам іслам – не культура. Він ширше, але його наскрізь пронизує культура. Феномен ісламізму в чималому ступені – побічний продукт серйозної культурної дислокації і дисфункція сучасного Мусульманського світу.

Культура – ісламська чи інша – забезпечує основу соціальної стійкості, але, як це не парадоксально, сама може процвітати тільки в стабільних суспільствах, і буде неминуче зломлена в хаосі соціальних руйнувань і безладу. Сьогодні ісламський світ зберігає безцінні реліквії свого колишнього культурного блиску. Так, і досі в ісламському світі, контрольованому шаріатським правом, вбивство жінки допускається як акт, щоб повернути собі честь сім'ї:

(1) But in the Islamic world controlled by Shariah law, the killing of the woman is allowed as an act to reclaim the family's honor ('Honor killings' and Islamic terrorism).

Культура ісламського світу в американському дискурсі виглядає, як окрема специфічна культура, база якої в релігії єдинобожжя, при цьому зауважується, що вона не монолітна, а багата різноманітністю:

(2) Every Muslim country has different culture and traditions and to export democracy to every Muslim country is not the right choice. (Muslim world still anti-Western despite Obama)

Культура ісламського світу теоцентрична. Це принцип «таухида» (єдинобожжя), віра в Божественне повчання, передане через всіх пророків, останнім з яких є Мухаммад.

При цьому зазначається, що іслам ніколи не створив би культуру, яку встановили закони шаріату і визнані свободи особистості:

(3) Islam has never established a culture that both installed sharia law and recognized individual freedoms (The truth about Islam our elites willfully ignore by Steve Deace)

Американські ЗМІ закликають, що витіснити екстремізм з ісламського світу можливо тільки через загальну вдячність народної культури, потреб і сподівань на майбутнє

(4) Only through a shared appreciation of the people's culture, needs and hopes for the future can we hope ourselves to supplant the extremist narrative (Message to Muslim World Gets a Critique By Thom Shanker)

В деяких публікаціях підкреслюється застарілість культурних традицій ісламського світу:

(5) While the years have passed and the names of the armies and countries have changed, Islam's war against the rest of us continues at full speed. There isn't a day that goes by without a new terrorist attack carried out by a Muslim militant. Women are stoned in Afghanistan because they had the nerve to be raped. Children are beaten to death and strung up in Pakistan because they were suspected of theft. Non-Muslims living in Muslim countries are in constant fear of kidnapping and killing.

Отже, тільки вкоріненості культури в глибинах релігії, нерозривність теоретичних понять і життєвої практики, синтез релігії і культури – запорука правильного розуміння самої "ісламської культури", також як і запорука реалізації принципів самого ісламського світу.

- Слот РЕЛІГІЯ

Релігія є однією з найважливіших соціальних сфер. Вона виконує завдання духовної просвіти, виховання, є потужною зброєю маніпуляції масовою свідомістю. Релігією називається система вірувань і ритуалів, за допомогою яких група людей пояснює і реагує на те, що знаходить надприродним і священним [3, с. 20]. Релігія виконує також функції соціального контролю і консолідації певної частини суспільства.

Розглянемо репрезентацію слоту РЕЛІГІЯ:

(1) The debate about what Home Secretary Theresa May today admitted could be the possible "unintended consequences" of some of these measures is likely to continue. In particular there are concerns about the Government's patronage of groups it identifies as moderate Muslim – who may possibly turn out subsequently to be less congenial than they at first appear (Evening Standard comment: The Government's war against extremism).

З даного уривка стає зрозуміло, що як такі послідовники ісламу, є фанатичними, оскільки тут йдеться саме про помірних ісламістів. Вираз «скромні ісламісти» свідчить про наявність великої кількості «нескромних», тобто, ісламський світ репрезентується як ворожий, фанатичний, релігія мусульман описується як небезпечна, що підбурює до прояву тероризму і екстремізму.

(2) This truth is that Islam has literally been at war with others and itself from the very beginning. It's founder, Muhammad, spent the last two decades of his life in almost constant warfare. Unlike Christ, who willingly gave up his own life to pay the penalty for the sins of others, Muhammad died taking the lives of others who would not willingly submit to Allah (The truth about Islam our elites willfully ignore by Steve Deace)

Так, 80,3% досліджуваних матеріалів описує воюючі ісламістські угруповання, роль релігії в скоєнні терактів і містить расистські висловлювання проти мусульман. Крім того, більша кількість матеріалів вказує на те, що представники ЗМІ містифікують цінності і символи ісламу. Так, мусульманські атрибути в статтях і сюжетах журналістів допомагають зміцнити образ ісламу як екзотичної і чужої релігії для тих, хто не є її представником. Борода і тюрбан часто використовуються для позначення мусульман та ісламу, поступово стаючи символом злочинності.

Важливо також відзначити, що представники американських ЗМІ вважають мусульманських жінок хорошим об'єктом трансляції цінностей ісламу. Кількість статей та сюжетів, присвячених безпосередньо жінкам і їх положенню, не так багато – близько 5% від усіх матеріалів про іслам.

Виходячи з досліджуваних матеріалів, можна сказати, що спостерігається тенденція ставитися терпимо до ісламського світу:

(3) The President has played patience. Syria has been Obama's nemesis. In Cairo in 2009 he promised a new era of peace between the US and the Muslim world. Five years later a caliphate has been proclaimed by a fanatical Islamist movement that controls large tracts of Syria and Iraq and has the capacity to recruit followers in the US (Niall Ferguson: Why Obama's game of 'patience' is just shuffling the cards).

Звичайно, такі тенденції пов'язані з необхідністю згладити конфлікти, які вже не перший рік забирають життя багатьох людей. Пропонується толерантніше ставитися до ісламського світу, що може допомогти виправити ситуацію, що склалася. Цікаво зауважити, що нерідко в мас-медіа з'являються матеріали про несправедливе ставлення до ісламського народу, та про поширення ісламофобії, яке потрібно зупинити:

(4) Nathan Lean is more concerned by acts of vandalism against Muslim institutions, suggesting that these acts are inspired by various activists and writers who spread Islamophobia. His prescription is censorship. He suggests that right-wing terrorism is of greater concern. (Islamophobia and right-wing terrorism)

Не одна стаття була присвячена цій тематиці.

Таким чином, концепт ІСЛАМСЬКИЙ СВІТ через слот РЕЛІГІЯ нерозривно пов'язаний з концептом РАСИЗМ. У деяких матеріалах показаний расизм ісламського народу, а в деяких – по відношенню до ісламського народу. Зміст концепту утворено когнітивними ознаками, що відображають окремі ознаки предмета або явища, що концептуалізується, і описується як сукупність цих ознак.

- Слот ПОЛІТИЧНА АРЕНА

Репрезентація ісламського світу відбувається в прив'язці до слоту політична арена. Слот ПОЛІТИЧНА АРЕНА виявляється організуючим принципом, навколо якого структурується висвітлення зовнішньої політики США стосовно ісламського світу і процесів в іншому світі.

Слот ПОЛІТИЧНА АРЕНА в американських ЗМІ може відрізнятися за родом приналежності самого ЗМІ або до національного медіа, або до міжнародного. Одні і ті ж події можуть описуватися в локальному та міжнародному фреймах референцій, що обумовлюється тематичною різницею і різницею аудиторій цих ЗМІ.

Належність до різних культурних і політичних партій окремих ЗМІ може сприяти поділу фреймінгу на так звані «адміністративні» і «патріотичні». Якщо перші, такі, наприклад, як CNN, фокусуються на військових і стратегічних питаннях, то, другі, наприклад, як Al Jazeera, - на висвітленні гуманітарних наслідків військових операцій.

Можливо виділення спеціального фрейма при висвітленні концепту ІСЛАМСЬКИЙ СВІТ в США, що відноситься до «культури страху» і конструює кореляцію між мусульманами і ісламом в цілому і Аль-Каїдою - зокрема. Інтенсивність в демонізації Аль-Каїди посилюється релігійними протиставленнями між християнською Америкою, з одного боку, і мусульманськими терористами – з іншого. Основою даного фрейму є ідентифікаційний розрив між Заходом і Сходом, який нерідко стає метою ідентифікаційної політики в рамках національної політичної боротьби.

З точки зору технічних параметрів можна виділити тематичні та епізодичні фрейми висвітлення політичних подій. Епізодичний фрейм характеризується фокусуванням на окремих ізольованих подіях або індивідуальних діях без контекстуального пояснення. Тематичний фреймінг розглядає події в широкому контексті при порівнянні їх з іншими подіями, персонами або групами осіб. Тематичний фреймінг націлений на розуміння подій як наслідків загальних трендів або тенденцій в суспільстві, має свою причину в соціальних, політичних і культурних передумовах. Використання, наприклад, епізодичного фреймінгу супроводжується більшим ступенем емоціоналізації і, як наслідок, більшою прихильністю стереотипам «ідентифікаційної політики»:

(1) The heart-rending scenes of human anguish will be indelibly ingrained in

our collective consciousness. . This tragedy demonstrates the depth of human evil but at the same time evokes the depth of our human solidarity and bonding.(Blame Islam? Muslims are the biggest victims of Orlando-style barbarity)

І навпаки, використання більш контекстуального, аналітичного погляду на дії ісламського світу дозволяє знизити значимість «персоналізованої» і «емоціоналізованої» картини того, що відбувається на користь критичної рефлексії щодо ролі власного уряду в питаннях попередження тероризму:

(2) The Arab world today is more violent, unstable, fragmented and driven by extremism — the extremism of the rulers and those in opposition — than at any time since the collapse of the Ottoman Empire a century ago.

(3) That theological point has real-world consequences: The God of Islam will do what he will do, when he wants to do it, and there's no telling what that might be. God might make the sun rise tomorrow. Or he may not. He may upend the laws of gravity, or he might maintain them. We don't know; it's all up to Allah. That means we don't live in a stable natural world, and science is therefore impossible. That's the reason the Islamic world has fallen so far behind in technology, science and medicine — because it has rejected its very foundation. That's also why democracy is ultimately incompatible with the religion. (The endless wars of Islam).

Крім того, представники засобів масової комунікації вживають заходів для зміцнення взаєморозуміння і співробітництва між прихильниками різних релігій і формування медіа-простору з урахуванням багатоконфесійного суспільства. Так, збільшився відсоток новин, що описують позитивну діяльність мусульман на політичній арені (наприклад, проведення заходів, орієнтованих на побудову діалогу між представниками ісламської та інших релігій: форуми, діалоги, зустрічі).

Також засоби масової комунікації роблять спроби аналізу та розгляду проблем і тенденцій, що стосуються ісламу і його прихильників, що демонструють аналітичні та експертні статті, розміщені в друкованих ЗМІ . Зауважимо, що якщо поглянути на ситуацію об'єктивно, стає зрозуміло, що до теперішнього моменту не в усіх матеріалах автори досить чітко розмежовують

ІСЛАМСЬКИЙ СВІТ і ТЕРОРИЗМ. Це може виражатися навіть не в формі того, що впливає на раціональну свідомість, а в якості впливу на міфологічне (заголовки, епіграфи, журналістські ремарки).

Таким чином, унаслідок цього факту трансформація зображення ісламського світу і його цінностей за допомогою поліпшення якості інформації про іслам і його представників, пошуку нових тем, пов'язаних з представниками ісламської релігії, відходу від кліше, штампів і стереотипів, істотно сповільнюється.

Література

1. Меграбова Э. Г. Языковая репрезентация образа России в публицистическом дискурсе стран Запада и Востока: монография / отв. ред. Э.Г. Меграбова. – Владивосток: Изд-во Дальневост. ун-та, 2009. – 248 с.
2. Попова З.Д. Язык и национальная картина мира / З.Д. Попова, И.А. Стернин. - Воронеж: Истоки, 2002. — 60 с.: 5
3. Johnstone R.L. Religion and society in interaction / R.L. Johnstone. – N.J.: PrenticeHall, 1975. – P.20.